

Georg Kühlewind Alapítvány

Száznegyedik hírlevél

Alapítványunk 104. hírlevelében Hamvas Béla **Egy csepp a kárhozatból** című írását olvashatják, mely a *Silentium – Titkos jegyzőkönyv – Unikornis* című kötetben jelent meg a Vigilia Kiadó gondozásában, 1987-ben. A szerző sajátos központosításán csak kivételes esetben változtattam; ami pedig az idézett idegennyelvű szövegeket illeti, ezeket Hamvas Béla az esetek nagy részében magyarul is megismétli.

Fenyő Ervin

*

Hamvas Béla

(1897-1968)

Egy csepp a kárhozatból

Fent a hegyen, az erdei házban silentiumot és böjtöt készülök tartani. Este nyolckor könnyű vacsorát eszem. Az emésztés éjjel tizenkettőkor fejeződik be. A böjt kezdete. Az egész következő nap, harmadnap délután négyig. Összesen negyven óra. Böhme¹ azt mondja: Ádám a paradicsomban negyven napig élt, Izrael negyven évig bolyongott, Jézus negyven napig volt a pusztában. Krisztus negyven óráig feküdt a sírban. Ezért választottam a negyvenet. Nem vagyok vallásos. Nekem az egész kell. De tudom, hogy az ember helyesen teszi, ha a vallással számol, mert minden emberi tudás között a legtöbb reális bölcsesség a vallásban van. A negyven óra alatt egyetlen hangos szót sem ejtek ki. Csendesen sétálok, testi munkát nem végzek, inkább az árnyékban ülök, olvasok, meditálok, ha szükségét érzem, imádkozom. A gyomor lázongó követelődését időnként enyhén citromos vízzel kell csillapítani. Reggel és este tetőtől talpig megmosdani. Napjában egyszer a beleket ki kell mosni. Ez az egész.

Nem kívántam vezekelni. Nem akartam magam valamiért megbüntetni. Semmiféle sanyargatás. Semmi szentimentalizmus. Mélyebb belátásra se szomjaztam. Az alvilág felkeltése, újabban tudatalattinak hívják, szólt egyszer Mesterem, nem ajánlatos. Ami a sötétben van, maradjon a sötétben. Hatalmas kéz takarta el, büntetlenül hozzá senki sem nyúlhat. Mesterem elbeszélte, hogy alvilágát fel akarta számolni. De már pusztán a szándéktól olyan világba került, hogy ép elméjét is alig sikerült megmentenie.

A silentiumot és a böjtöt azért határoztam el, mert egyébként sem könnyű sorsom eddig legnehezebb esztendejének értelmét megtaláltam, és most ezzel az értelemmel szembe kívántam nézni. Ehhez kell a csend és a magány és a böjt és a mosdás, ez a vesztegzár, az

¹ Jakob Böhme (1575-1624) német misztikus

élettempót lelassítani, ha lehet, megállítani, és így az értelem teljes felismerésére a lehetőséget megteremteni.

A magány és a böjt mágikus állapot. Általában nem szokták tudni. A félenkek és a kislelkűek az egyetlen vallásos böjtnapokat is szédelegve viselik, mint az érthetetlen büntetést, és közben folyton az evésre gondolnak. A börtönben a teljes böjt, vagy a kenyér és víz, kínzás. Pedig a törvény eredetileg azért rendelte el, hogy a fogolynak a böjt alatt tisztultabb belátásra alkalmat adjon. Huszonnégy óra egyébként még arra se nagyon elég, hogy a böjt hangulata kifejlődjék. Nem elég, hogy a szüntelen emésztés félig ittas állapotában lévő emberi szervezet kijózanodjék és az érzékenyebb hangoltságra képes legyen. Mondom, egyáltalán nem vagyok okkult, de még vallásos sem. Csak azt fogadom el, amit az intelligencia teljes nappali világosságban meg tud nézni. A zárlatot azért választottam, mert tudom, hogy azt, amit meg akarok érteni, csak ebben a mágikus állapotban vagyok képes megközelíteni. Ebben a magánnyal és böjttel tisztított fokozott érzékenységekben. Régebben többször koplaltam, néha megesett, hogy nem kényszerűségből, és azokra a fényes pillanatokra, amelyek a kedélyen többször villámszerűen felragyogtak nagyon is jól emlékszem. Most e pillanatokra volt szükségem. Világosságot, világosságot, amiből sohasem lehet elég. A táplálék csak felében elégít ki, másik felében hiányérzést kelt. Az újabb és újabb izgalom kívánsága a jóllakottság másik oldala. Az ételből is, mint az ismeretből, az ember vég és megállás nélkül minél többet eszik, annál többet és többet kíván.

Egyébként is a vedlés korszakában voltam. Az ember pállott és unalmas, romlott és fád, már csaknem rákpáncéllá keményedett bőrét megrepešti, önmagából kibújik. Az ember azt hitte, hogy én. Kiderült, maszk volt, mint a többi előző mind. A friss bőr most újra érzékeny. Arról ismerhető fel, hogy a normálállapot a mámor. Nem látás, hanem látomás. Nem realitás, hanem a mirákulum. Nem a common sense, hanem az entuziazmus. A fonnyadság elmúlik. Derű. Mindenképpen mágikus. Az alacsonyabb méretkörökön szabad és feltétlen könnyű uralom.

A lélek a Tízezerbőrű Tűz gyermeke. Pyripais myriodarmatikus. Tízezer bőrnek kell lehámlania, hogy önmagához elérjen. Minden vedléssel kisebb lesz, a tűz nagyobb. Fizika és kémia és pszichológia és filozófia és vallás, mind kéreg. Páncél, burok, álarc, kamra, fegyház, elv, doktrina, világnézet. Mind rövidzárlat. Defekt. Az intelligencia tevékenységének leállítása. Minden befejezettnek vélt helyzet okkult szituáció. Következésképpen dermedés, babona, vakság, sötétség. Felbontani. Levetni. De ha nem kéred a Hatalmak segítségét, ki se bírod. Veszélyes, nem ajánlható, csaknem tilos. Irtózom attól, hogy szüntelenül asztráلكarmámat verklizzem. Átvalósulni. Ezt pedig csak fölfelé lehet. Más út nincs. Az élet arra való, hogy nagy dolgoknak feláldozzák. Egyébként semmi értelme.

Éppen kerek egy esztendő volt, amely számomra el nem képzelhető válságának értelmét most megtaláltam. Öt évvel ezelőtt éppen tavasszal kezdődött. Teljes vehemenciával jelen volt mindjárt az egész. Az átlagállapot a halálfélelem, a szüntelen, kedélybetegségekre, nyúlós és tapadó, olyan üldözési örület, hiába határoztam el, hogy nem félek, tudtam, azért határoztam el, mert félek, gyerekesen és esztelenül, hisztérikusan és éretlenül, gyáván és hunyászan, fogvacogva és reszketve, kiábrándultan és kiábrándítóan, ízléstelenül, bután és szemérmetlenül és minden mentség nélkül félek. Önfegyelmem azonnal eltűnt. A félelmetes az volt, hogy minden mozzanatát láttam és értettem. Félek, mondom. Tehetetlenül félek. Megőrülök? Széttép, kimar és megfojt és kifulladás. Láttam, és amit láttam, attól még jobban megijedtem. Elbújni. Jól elbújni, ahol nem félek. A vashánya tárnájában eleinte jó volt, de aztán már ott is

féltem. A sziklapincében is féltem. A félelemtől hangosan sírtam. Tudtam, hogy nyomorult vagyok és nevetséges és hülye és beteg, de ez a tudás még irtózatossabb volt, és még jobban sírtam és ettől még jobban féltem. Nem merem levetkőzni és ágyba feküdni. Nem merem hazuról elmenni, de ha elmentem, nem merem visszajönni. Nem merem enni, de nem merem nem enni. Korán elaludtam, mert féltem, ülve, többször felébredtem, mert féltem és még sötét volt, mikor fölkeltem, mert féltem².

A félelemre semmivel sem volt több okom, mint akárki másnak ott és akkor, vagyis tízmillió embernek. De az ilyen megállapítás ügyefogyott. Háború volt, vagyis állandó életveszély. Külső fenyegetés. A biztonságérzet elvesztése. Nálam is pont úgy, mint mindenki másnál. Ostobaság feltételezni azt is, hogy a félelmet a külső fenyegetés idézte. A tényleges életveszély csak arra volt jó, hogy a helyzet valódi értelmét elrejtse.

A biztonságérzet elvesztése. Igen. Elhagyatottság. Egy évvel később a kijózanodás kezdetén Jób könyvét olvastam én is, mint abban az időben oly sokan, akik megmaradtak és a megpróbáltatás kulcsát keresték. A Jób-esztendő.

A körülmények mindnyájunk számára ugyanazok voltak. Ami velem történt sem volt más. Nem. Csak. Azt hiszem, az volt, ami valóban történt. Ebben most már bizonyos vagyok. A többi nem vette észre. Azért is felejtette el, nem olyan hamar, hanem teljesen, és élt tovább, mintha semmi sem történt volna. Ezt most nem azért mondom, mert őket megvetem, bár megvetésre méltók, csak nem az én részemről. Életünk nehézsége oly nagy, mondja Basilius³, hogy a porba zuhantunk, de a mártírium mégis lehetetlen, mert üldözőink ugyanazt a nevet viselik, mint mi. Emlékszem a villamoson az arcra, mialatt a félelemtől csaknem megfulladtam, a járda szélén újságpapírral takart holttestek, idióta és absztrakt hangon, kicsit nyeglén azt mondta: jól van ez így. Ijedten néztem rá. Bólintott. Jól van ez így. Még jobban féltem. Irigyeltem, hogy nem fél? Nem. Hiszen nem tudja, mi történik. Én tudtam és reszkettem. A borzalmat, ami történt, nem merték magukhoz ereszteni. Ezért nem féltek. El is felejtették. Nem történt semmi. Most értem csak meg, hogy miért kellett félnem. Tényleg el voltam hagyatva. Ki voltam adva. Így, kiadva. Hivatalosan és végleg. Ez a kárhozat. Elvesztem.

II.

A sötét esztendő pontos leírását öt évvel később a misztikusoknál most megtaláltam. Ezt így és ilyen szavakkal, ha egzakt akarok lenni, be kell ismernem, és semmi okom nincs arra, hogy ne legyek az. A misztikusoknál találtam meg, és pedig nem azért, mert esetleg másutt is megtalálhattam volna, de nem kerestem, hanem egyes-egyedül azért, mert csak itt volt megtalálható. Keresztes Szent Jánosnál⁴ és Böhménél, főként és elsősorban, nem pedig a pszichológiában. Nem vagyok vallásos. De különösképpen életem minden döntő nagy tapasztalata vallásos volt. Ez is. Az állapot nevét megtaláltam, pontos leírását felismertem és ellenőriztem, igen; az volt az a táj, ahol öt esztendővel ezelőtt jártam, ez volt az, és így van ez ott, azon a vidéken.

² A mondat értelme nem teljesen világos. Ezért a szerző központozásán nem változtattam, meghagytam úgy, ahogy megjelent.

³ Basilius [Nagy Szent Vazul] (329/330–379) egyik legjelentősebb egyházatya

⁴ San Juan de la Cruz [Keresztes Szent János] (1542-1591) spanyol szerzetes, misztikus költő; főműve *A lélek sötét éjszakája*

Persze a kérdést magam is fölvettem, és más is minden joggal fölteheti és föl is teszi, hogy miért nem fordultam a pszichológiához, vagyis a tudományhoz, és az állapot nevét, leírását, magyarázatát és értelmét miért nem kerestem ott, vagyis megbízható helyen. A legfőbb ok az volt, hogy a pszichológia erről a földrajzról egyáltalában nem tudott, és amennyiben hasonló állapotokat ismert, azokat mind abnormalitásoknak tartotta. Neurózis, szólt. Én tudtam, hogy neurózisról szó sincs, de azt kérdeztem: helyes, de mihez képest abnormalis, és akkor, kérem szépen, mi a normális és az egészség? Mire a pszichológia mélyen hallgatott.

A táj (állapot) nevét, értelmét és földrajzát a misztikusoknál találtam meg, Keresztes Szent János úgy hívja, hogy *Noche oscura del alma*. A lélek sötét éjszakája. A tárgyat igen nagy könyvben írja le. Mint már oly sokszor, ezúttal is kénytelen vagyok megállapítani, hogy döntően fontos esetekben a tudomány értesültsége hiányos. Igen sok alkalommal egyszerűen nincs is tájékozva. Erről a belső tájról nem is hallott és azt nem ismeri. Nem szívesen, de be kell vallanom, hogy a pszichológiát ezúttal is informálatlannak találtam. Mintha az, amivel foglalkozna s ami számára fontos, nem is a valóság lenne, hanem saját elméletei. A misztikusok között egész sereg van, aki sohasem kísérelte meg az elméletek felépítését, vagyis azt, amit átélt nem nézte meg kívülről, nem oldotta fel és nem színtelenítette el, hanem a tájat, amelyre került átbolyongta, megfigyelte, átélte s néha még el is nevezte. Így jutottam e névhez: a lélek sötét éjszakája. Tüstént felismertem, hogy ez az. Itt voltam akkor és itt jártam, egész évig, nem hosszú ideig, mert San Juan és Rulman Merswin⁵ és Seuse⁶ azt mondják, ezen a helyen fél emberéletet is el lehet tölteni. S ez bizonyos tekintetben előleg a túlvilági szenvedésből. Egy csepp a kárhoztból.

Böhme a következőket mondja: A Nagy Lény képét (az Ősképet) minden lélek magában őrzi, vagy, ami ugyanaz, azt a tudatot, hogy a lélek a Nagy Lény hasonmása. Ez minden lény létezésbélyege. Ez a lélek szignatúrája. A kép lehet aránylag tiszta s akkor a lélek derült. A Nagy Lény benne átlátszó, ő is átlátszó, mint a tenger, az égbolt, kristályfény, arany és ragyogás. Általában ezeket a kifejezéseket használja. Paradicsom. A Nagy Lény képe olyan, mint a nap melegítő és éltető sugárzása. Ha a nap nem süt, sötétség van. Az ember azonban ezt a képet a kezdetek kezdetén mindjárt önmagában megzavarta. S a kép elhomályosodott. El is vesztheti. S akkor ő is elveszett. Úgy mondom, ahogy Böhme írja. A lélek a Kép varázslatában és varázslatából él. Nincsen semmi, szól Böhme, nincsen a égvilágon semmi, ami a lelket meg tudja érinteni vagy akár megölni, csak ez az imagináció, se tűz, se kard, csak ez a varázslat, ez az ő halálos mérge, mert a kezdetek kezdetén az imaginációból született és az marad helye örökké.

Nos, igen, az Őskép megzavarodott és elhomályosodott. Ennek következménye nemcsak az, hogy a nap nem süt és nem melegít tovább. Az ember sötétségben él. A következmény: hogy az ember abban a tudatában, hogy ő a Nagy Lény hasonmása, megingott. Nem látja, hogy képére teremtett. A zavarnak és homálynak ezt az állapotát Böhme úgy hívja, hogy turba. A turba a léleknek az a megzavarodása, amikor az imagináció középpontjában nem a Nagy Lény képe él. Amikor a fény elvész és a lélek elsötétül. Az Upanishadok ezt az állapotot abhimana-nak, örületszerű megzavarodásnak hívja. Ez a turba. A fekete imagináció. Pokolnak is hívják. Vagy külső sötétségnek. *Kein Fremder verzehrt auch, sondern eure eigene Turba* – az embert nem valamely idegen befolyás emészti el, hanem saját örületszerű megzavarodása. *Ein Jeder*

⁵ Rulman Merswin (1307 körül – 1382) német misztikus

⁶ Heinrich Seuse [Suso] (1295-1366) német misztikus teológus

hat seine eigene Hölle, es ist sonst nichts, das ihn ergreift, als sein eigen Gift. Mindenkiné saját külön pokla van, és nem érintheti semmi más, mint csakis saját mérge. A turba a feneketlen és örvénylő düh felkavarása és felébresztése, az alvilági fundamentum kitörése. Isten haragja. *Orgé theou*, amint Pál mondja. A turba összó. Éppen úgy, mint az üdv. Csak éppen nem az üdv, hanem a kárhozat. A kárhozat az, amikor a lélek az infernális imaginációt felébreszti és ebben önmagát foszlányokra tépi. Nem, nem más marcangolja. Nem az ördög. Saját imaginációja. Az égvilágon semmi sincs, ami a lelket megérintheti, akár csak egyetlen ujjal is, se tűz, se kard, csak az imagináció.

Turba. A lélek sötét éjszakája. Az örületszerű megzavarodás, a sötétség, a pokol, az infernális örvény kavargása, a lélek kínjában önmagát marja, Isten haragja, a mélységnek lángja. Keserű és reménytelen szenvedés. Félelem, félelem, félelem. Imagináció: nem találsz mást, mint önmagadat, hát önmagadat falod fel. Kapzsiság, káromlás, gyalázkodás. irigység, méreg, gyűlölet, hazugság és félelem és félelem és félelem. A borzalmak tartálya felborult és zubog, zubog a sötét irtózat a szakadékba. Még az a legjobb, hogy égek. Mert ez legalább meleg. Mégis folyton fáztam. Mert a tűz mínusz kétszázhetvenkét fok hideg. Az egész sötét esztendőben tudtam, hogy Isten keze érintett. Isten haragjában. *Das erweckte Grimm*⁷. Amikor a tűz a vízben felrobban.

Felismerem. Ez az. Egy egész esztendeig fejemet szüntelenül azon törtem, hogy lehetne elbújni. Jól elbújni. Elrejtőzni. Elrejtőzni, akárhová, ahol nem talál meg. Kicsoda? Persze, ha akkor így tudtam volna kérdezni. Elbújni. Vasbánya tárnája, nyolcvan méter mélyen a hegyben. Sziklapince. Nem volt elég biztos. Hátha. Hátha a bomba a tárna szájába esik, beomlik, a légnomás megöl, megfulladok, éhen veszek. Hátha. Reszkettem. Nincs biztos hely? Nem lehet elbújni. Eszelősen gyűjtöttem, főként élelmiszert, a polcok alá és a könyvek mögé cukrot és befőttet és konzerveket és darát és mézet dugdostam. Szappant és borotvaszappant halmoztam fel. Rongyokat. Papirost. Tollat. Tintát. Pénzt. A kenyérhajat félretettem. Keveset ettem, csaknem koplaltam. Spádjot építeni és belebújni. Elrejtőzni. Hová?

Azon tűnődtem, ha Borneóban puskát sütnék el, fejemet kapkodom. Nyilván nem rám lőnek. Mint ahogy nem engem bombáznak. De én az egészet személyem ellen intézett támadásnak láttam. Ha az utcán holttest feküdt, azt hittem, a következő halott én leszek. Gyáva, mondom. Tudtam, hogy az vagyok, de eszembe se jutott szégyellni magam. Görcsösen imádkoztam, de ugyanakkor tudtam, hogy az Ég a görcsnek sohasem nyílik meg, nem is nyílt és nem is fog. Az ég nem ad nyugalmat, amit ad, az az erő a nyugtalanság elviselésére. Nem ad terített asztalt, amit ad, erő, hogy a kenyeret megszerezem. Tudtam. De a turba az az állapot, amely a tudásnál erősebb. Mert a tudás is az örületszerű megzavarodás szolgálatában áll. A turba az, amikor az ember Isten felkavart lángoló dühében él. Az emberi tudatot minden esetben imaginációjának minősége határozza meg. Kivétel nincs. Aki a fekete imaginációban él, annak tudata fekete. A sötétség tüze, mint Böhme mondja, *Finsterfeuer*. A pokol. A kárhozat. Nem lehet megsemmisülni. Nem lehet elbújni a semmibe. Kell. Végig kell csinálni. Hiába halsz meg, hülye, a halál se nem sziklapince, se nem éléskamra. Saját imaginációtól nem fogsz megszabadulni tudni. Nem, nem az ördög marcangol és nem a bomba és a golyó és az éhség, önmagad örvénylő mérge, erőtlen mocsok, zuhan és zuhan, és félelem és félelem, és sötétség és reszketés és félelem.

⁷ A felébredt harag (német)

A lélek sötét éjszakája. Most már értem. A görcs. A meg nem hallgatott imák. A zavar, az örület, a félelem, főként és mindig a félelem és megint a félelem. San Juan de la Cruz az mondja: a sötét éjszaka küszöbét a lélek akkor lépi át, amikor Isten már feléje nyúl, hogy a kezdők sorából kiemelje. Most már értem, hogy akkor egész évig miért mondtam, Isten keze. Az érintés nem kellemes. Egyáltalán nem. Egyszerre megnyílt életem mélyére zuhant borzalmas és roppant trágyagödör, hitványságom és gyávaságom, elaljasodásom és kapzsiságom, irigységem és erőtlenségem és bűneim, igen, bűneim, nyegle és hencegő bűnök, pimaszul elfelejtett apró és nagy gazságok – és ez a rohadék felszakadt. Ez a kárhozat. Most már értem. Isten keze. Isten dühének örvénye. Nyomorúsága tudatában megolvad, írja San Juan, mintha fenevad nyelte volna el. Isten eltaszította, azért zuhant a mélységbe. A sötét éjszaka. Bevetettél engem a mélységbe, és a víz körülvelt engem. Jeremiás⁸ azt mondja, hogy az ember a száját porba teszi. A lélek „nagy nyomorúságot érez, és annyira odavan, hogy szinte haldoklik bele.” Tudtam. Úgyszólván mindent tudtam. De nem értettem. Tudtam, hogy sötétség és zavar és örület és Isten haragja és bűnök. De nem értettem, amit Pál⁹ mond, hogy *hou de epleonasen hé hamartia, hyperisseusen hé charis*: ahol a bűn túlsúlyba jutott, ott eláradt a kegyelem.

Nem vagyok vallásos. De különösképpen, teljesen csak a dolgoknak vallásos megértése tud kielégíteni. Mesterem arra tanított, hogy a negatívumokkal sohase elégedjek meg. Keressem meg a pozitív jelentést. Ha nem találok, keressem tovább. Minden sötétség igazi értelme, hogy fény. Minden szenvedés értelme, hogy öröm. A kárhozat az üdvért van. A sötét évet eddig negatívan értettem. Valódi értelmét most találtam meg. A bűn és a pokol és a kárhozat misztériuma. Át kell menni rajta, mint a halálon. Jaj annak, aki a sötétség borzalmas titka elől menekül. Magadra kell vened. Mert az örök nem a sötétség és nem a kárhozat. Nem a negatív. Az örök az üdv. *Ahol a bűn túlsúlyra jut, ott elárad a kegyelem.*

III.

Ezt a módszert fent a hegyen, az erdei házban, azért is választottam, mert a magány dialogikus atmoszférájában, mindennemű praktika teljes kizárásával a lehető legegyszerűbb úton, úgy, hogy negyven óráig nem beszélek és táplálékot nem veszek fel, és így minden előre megfontolt és szándékos gondolatot ki tudok zárni, és mindannak, ami bennem felmerül közvetlenül át tudom magam adni. Azt mondom, hogy bennem, de nem így értem. Ami felmerül s amit megértek, nem bennem van? Hogy hol van? Meghatározhatatlan helyen, de a valóságban. *The divine is only real*, mondja Coventry Patmore¹⁰. Isten az egyetlen valóság. Amit megértek, őbenne van. A magány lehetőséget nyújt arra, hogy hozzáférjek. Miért? Mert a magány dialogikus. Nem vagyok egyedül. Negyven óráig vele vagyok. Ez a szakrális hallgatás misztériuma, a hészichia, ahogy az Athos-hegyen a szerzetesek mondták.

A kárhozat? Nem. Csak egy csepp. Egyetlen csepp, amely egy egész évet mérgezett meg és nyelt el és perzselt fel és marcangolt szét, egyébként sem könnyű sorsomban azt az évet, amely a legnehezebb volt. Most már nem nehéz. Amióta értem, azt hiszem, hogy Mesteremnek igaza volt. A sötétség világossággá lett, a szenvedés öröm, a kárhozat üdv. Ahol a bűn túlsúlyra jut, ott elárad a kegyelem.

A sötét esztendőben minden földi javamat elvesztettem. Az összes elrejtett befőttesüvegeket és konzervet, minden cukrot és borotvaszappant és rongyot és papirost és tintát. Hiába dugtam a

⁸ Jeremiás próféta (i. e. 650 körül – 585 körül)

⁹ Szent Pál (i. sz. 5/10 körül – 67) a szöveg később Pál apostolként is említi.

¹⁰ Coventry Patmore (1823-1896) angol költő

könyvek mögés a polc alá, a polc és a sok könyv is elveszett. Kint voltam a havas utcán, és fájdalomtól és a félelemtől bömböltem, mint Jób, és Isten hívtam, és a hóba vettem magam, mert éreztem, hogy nem hallgatott meg. De ez volt, amit aránylag hamar meg tudtam érteni. Koldus lettem. Mint Jób. Megértettem, hogy koldusnak lenni jó. A műtét kínos. Mindenem elveszett, mondtam. Elfelejtettem nevetni, és gyűlöltem, aki nevetett. Seb. Mély seb. Azután, hogy a darát és a kenyérhéjat begyűjtöttem, csapás. Meg akartam menteni, és elveszett. A birtok világa megsemmisült. De aránylag hamar meg tudtam érteni, hogy csak a birtok világának megsemmisülése után léphet át az ember a létezés világába. Mint Jób. Ha az embert békében hagyják, öt év alatt ismét házat szerez, és kezdheti előlről. Befőtt és méz és borotvaszappan. A gazdag ifjúnak igazán nehéz. Sohasem tudtam volna lemondani. Ó, lemondani! Mindenről lemondani. Nem például a melankóliát megtartani, a dohányt vagy a pálinkát. Vagy a konzerveket. Valami, amibe el lehet bújni, mint a vasbányába, valami, amit lehet félteni és amiért lehet reszketni, valami, ami megvéd, valami objektív és manifeszt és a teljes odaadásban megakadályoz. Nem megtartani. Még az örömet sem. Lemondani az odaadásról és lemondani a lemondásról. Mint Jób.

Elárad a kegyelem. Kegyelemnek nevezem azt, hogy aránylag könnyen és gyorsan megértettem. Koldusnak lenni jó. Még véreztem, de már tudtam, hogy jó. A birtok világa romokban hevert. Tudtam, ha öt évig békében hagynak, nem fogok házat szerezni, hogy kezdjem előlről. Valaki a birtokot levakarta rólam. Bőröm is vele ment, de nem baj, most már igyekszem többé semmihez sem odaragadni, mint a borotvaszappanhoz tettem. Koldusnak lenni nehéz, de jó. A létezés világa a birtoklás világánál magasabb.

Most itt fenn az erdei házban megértettem azt is, hogy mit jelent a bűnösség tudatának levetése. A sötét gond. A bűntudattól való zavartalanság. Megértem, hogy nagy szentek bűneiket felajánlják, és olyanokká válnak, mint a kisdedek. A bűnről is lemondani. Semmi sem az enyém. Én magam a legkevésbé vagyok a magamé. A birtokhajzában és a gondban és a félelemben és a rejtőzködés érdekében épített haditervekben felzaklatott kedély megnyugszik. Elárad a kegyelem. A birtok világában az ember nem is lehet önmaga. Csupa védelem és támadás és érdek és házőrző kutya saját kapujában és ha beföttjeit elviszik, úgy üvölt, ahogy én tettem házam romjain a havon. Efektív létezés csak a birtoklás teljes felszámolása után lehet. Itt kezdődik a valóság.

Kardia ametanoótos, mondja Pál apostol. A meg nem váltott szív. A meg nem váltott szív a szappangondban él és sötét, és abban a kegyelem nem is tud megnyilatkozni. A turbában él. Őrületszerű megzavarodás. A lélekben a Nagy Lény Ősképe megzavarodott. Egyszerre azt kezdi hinni, hogy ő a szappan és a konzerv és a befőtt és a rongy. Nem transzparens. A valóság képét önmagán nem ereszti át. Ez a fekete imagináció. Gond, gond. Ez a turba. Irigység, méreg, féltékenység, kapzsiság, elbújni, Isten haragja, spájz, eszelősem elrejtteni és megmenteni a megmenthetetlent, és házat építeni és a kapuban ugatni. Az egész ki kell vágni. Persze az ember könnyen rámegy. Sohasem tudtam volna magamon végrehajtani. De megtörtént. Nem vagyok vallásos, de a sötét esztendőttől vallás nélkül megérteni teljesen lehetetlen. Vallás nélkül értelmetlen borzalom és hülye véletlen katasztrófája. Nem kielégítő. Negatív. Nem is igaz. Vallással egyszerre pozitív lesz és értelmes. Még ennél is több. Ez a valóság. És csak ebben vagyok hajlandó megnyugodni.

IV.

Aki a böjthöz és magányhoz nyúl, feltehető, hogy önmagát nem csak foltozni kívánja. A *metanoia* (megtérés) létkörét megkívántam. A veszély ilyenkor mindig az, amire Mesterem nem győzött eleget figyelmeztetni, a határon nem túlmenni. Semmi tilosat meg nem érinteni. „Aki az égi kenyeret mértéktelenül zabálja, egyenesen a pokolba tart.” Tudásban mindenki csak üdvfokához mértén részesülhet. Az üdvfokozat a megvalósulás fokozatának felel meg. A megvalósulás fokozata pedig annyit jelent, hogy milyen fokon vagyok valódi. Csak ha teljesen valódi vagyok – üdvözültem.

Ó, igen, mutatni és megejteni és elkápráztatni, sőt még igazat is mondani, ha ez jól áll és hízeleg, még jónak is lenni, lehetőleg közönség előtt, beszélni róla, kellő szerénységgel, hogy a hatás még nagyobb legyen, ez a lényemben mélyen-mélyen lakó svihákság, mint a polip a tenger szikláinak legsötétebb lyukában, ott lakik, ez az, ami lényemben és magatartásomban és csaknem minden szóban, amit kimondtam és leírtam, ez a svihákság, ez a tisztátalan nagyozolás és egészségtelen túlzás. Jellemhiba. Megbízhatatlanság. Ígérni és nem megtartani. Az összeütközésből magamat kivonni. A kellemetlent elkerülni. Nem helytállni. De minderről óvatosan nem tudni. Ennek a nem valódinak és fölhecceltnek és maszknak és parádénak és hencegésnek túl nagy hatalma volt, ennek a hazugnak, próteuszian jó és ügyes, remek technikával forgott és dolgozott, hogy mindenkit megtévesszen, és ez csaknem sikerült is, és nem keltett gyanút, csak a legtisztábbakban, azokban is csak néha. Persze ahol svihák vagyok, nem vagyok, és nem is lehetek valódi. Álarc, semmi, üresség, hiábavaló, nem létező. Minden bűnös pont az infernalis hatalmak számára betörési hely. Az ember itt személytelen. S ezért hatalmát a pokol itt kifejtheti. Nem valódi: annyi, mint nincs. A svihák a jellegzetes nem valódi. Hazug és ál, de tüneményesen rejtegeti mindazt, ami becstelen és hitvány és piszkos, végeredményben komikus. Az önmagát elrejtő csibész hihetetlen apparátusát veszi igénybe, hogy megtévesszen. Elbújni. Jól elbújni. Az egész pszichológiát fel- és kihasználni, hogy még jobban el lehessen bújni. Minden karakterológiai tudás csak arra jó, hogy az ember a rejtőzésben még ügyesebb és gyorsabb legyen, az ember itt tanul lélekjelenléte, intelligenciája itt finomodik, hogy a leleplezést már jó előre megelőzze. „Ha a hazug igazat mond, rosszabb, mintha az igaz hazudik.” Ez a fals hang fületem már-már alig bántotta, csak ha egyedül voltam, a magány dialógusaiban, okát kerestem, de nem találtam. Most aztán torkát elkaptam. A svihák, aki oly ragyogóan megtanulta, hogyan lehet kibújni, mindig a leglangyosabb kuckót megtalálni, kitérni, félrenézni, nem észrevenni és főként elbújni és közben az összes méltóságok látszatát fenntartani, az elismerést ezért bezsebelni, és hirdetni és hirdetni és sokat beszélni arról, hogy helyt kell állni és szembenézni.

A sötét esztendő a svihákság csődje. Jó példa, hogy minden előre tett lépés ára szenvedés. Nincs nagyobb rossz, mint a szenvedés, mondja egy szent, de nincs nagyobb boldogság, mint a szenvedésre való visszaemlékezés. Az ember csak így lehet valódibb. A valódiság foka pedig az üdv fokának felel meg. Isten haragjából ittam. A Jób-esztendő. A lélek sötét éjszakája. Turba. A sötét imagináció. A szemetet kiegészíteni. Misztikus halál. Nagyon mélyen lehetett, hogy ilyen műtetre volt szükség. Vége? Nincs vége. Még tart. De rejtekhelyét már ismerem. Molinos¹¹ azt mondja: sz önmegtartóztatásban eltöltött élet több, mint a szentek minden csodatétele.

Mindenkit megtévessztettem, önmagamat is beleértve, pedig elég gyanakvó vagyok, különösen magam iránt, s ezek szerint túrhető pszichológus. Ez azonban a pszichológia határán túl van. Végeredményben semmi rendkívüli, a pszichológia mégsem tud róla. Ha azt mondom, hogy

¹¹ Miguel de Molinos (1628-1696) spanyol pap, kora jelentős vallásánítója

turba vagy abhimana, vagy a lélek sötét éjszakája, csak a száját tátja. Holott akkor mindenki benne volt. Azt hitték, a bombáktól és a gránátoktól van, és hamar elfelejtették. Hamar és véglegesen. Sírnivaló, hogy milyen véglegesen. Nem értették, hogy a lélek sötét éjszakája az, amikor az emberből már halandó lehet. Nekik az éjszaka mindössze külső körülmény volt.

Az embert a sötét éjszaka akkor éri el, ha az Úr keze feléje nyúl és megérinti, hogy kiemelje. Az érintés rettenetes. Az ember nyög és fúj és fogát vicsorgatja, reszket és fél és fél és fél, és az örületszerű megzavarodásban egyre jobban elmerül. Az átvalósulásnak el nem kerülhető és el nem kenhető és lealkudhatatlan lépése. Minden léleknek, aki elviselhetetlennek tartja, hogy szüntelenül asztráلكarmáját verklizze és ki akar törni, meg kell tenni. Ez a metanoia. Az átvalósulás. A megvalósulás. Csak ha teljesen valódi vagyok, üdvözültem. Az első lépés a lélek sötét éjszakája. A pszichológus erre száját tartja. San Juan de la Cruz pontosan leírja.

Száz év alatt sokan, Hölderlin, Schumann, Baudelaire, Nietzsche. Gogol, Van Gogh¹² ebbe a lépésbe belebuktak. A turba elnyelte őket és megőrültek. A megőrülés ma már nem időszerű. Az üdvtörténet órája elmúlt. Strindberg¹³ ugyanazt az örületet Inferno-korszakában átélte, s a sötét éjszakából meggazdagodva lépett ki. Napjainkban az első ember, aki az átvalósulás magasabb fokát így elérte. Azóta az üdvtörténeti óra még tovább haladt. Úgy látszik, a sötét éjszaka átélése mindenkire kötelezővé lett. A metanoia életszükséglet és parancs. Az Antikrisztus korszakában állunk. Nem tudunk helytállni, ha tízezer bőrünkben legalább ötöt nem vedlettünk le. A lélek a Tízezerbőrű Tűz gyermeke. *Pyripais myriodermatikus*. Legjobb lenne a szüntelen vedlés állapotában élni. Úgy, hogy reggel ne ismerjek magamra, és estére ismét új legyek, tökéletesen új. Állandó metanoia. *Metamorphosis* és *transfiguratio*. Ha egy svihákot mindennap le tudnék vetni, reményem lenne rá, hogy ezer év múlva elkészülök.

A negyven óra letelt. Láttam önkéntes böjtölőket, akik a böjt alatt csodálatosan megfehéredtek. Nem bőrük lett fehérebb, nem hajuk vagy hangjuk, mozgásuk vagy szemük. Átlátszóbbak lettek. Lassabban mozogtak, nyugodtabban néztek, hangjuk tisztább lett és halkabb és távolibb és közvetlenebb. A sűrű hús transzparensabb lett. Ezt nevezem fehérnek. A tükörbe néztem, kíváncsian: s amit láttam, vörösbarna bőr, őszülő szőke haj, kék szem. A szenvedésnek semmi nyoma, és az arc csakugyan fehérebb. Gyomrom nyugodt. Erőcsökkenést nem érzek. Lebegő kellemes állapot. Érzékenység, ahogy a szél az arcomba fúj s ahogy a levelek zörgését hallom.

¹² Friedrich Hölderlin (1770-1843), Robert Schumann (1810-1956), Charles Baudelaire (1821-1967), Friedrich Nietzsche (1844-1900). Nyikolaj V. Gogol (1809-1852), Vincent van Gogh (1853-1890)

¹³ August Strindberg (1849-1912) svéd író, drámaíró